

ใบความรู้

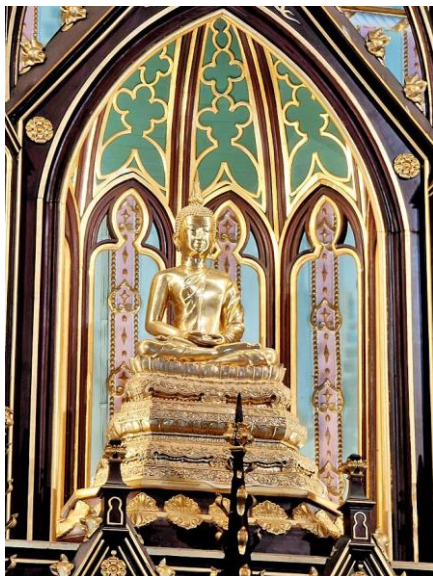
เรื่อง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคปฎิรูปประเทศ

ประติมากรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคปฏิรูปประเทศ

สมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ เป็นยุคสมัยของการปรับตัว เปิดประเทศ ยอมรับอิทธิพลตะวันตก ยอมรับความคิดใหม่มาเปลี่ยนแปลงสังคม ระเบียบประเพณี เพื่อประคองให้ประเทศรอดพ้นจากภัยสงคราม หรือจากลัทธิล่าอาณานิคมตะวันตก ซึ่งหลายประเทศในซีกโลกเอเชียยุคนั้นประสบอยู่ การสร้างงานศิลปกรรมทุกสาขา รวมทั้งประติมากรรม ก็ถูกกระแสนี้ด้วย ในสมัยตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ มีการเริ่มสร้างพระพุทธรูปให้มีพุทธลักษณะแบบมนุษย์ ตามรูปแบบที่ตะวันตกนิยม รวมทั้งให้มีการหล่อพระรูปเหมือนของพระมหากษัตริย์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ อายุกรุงรัตนโกสินทร์จะครบ ๑๐๐ ปี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำนุบำรุงศิลปแบบดั้งเดิมอย่างมาก มีการปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ ปราสาทราชมนเฑียร โดยเฉพาะวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เกิดงานประติมากรรมตกแต่งที่สวยงามในศาสนสถานแห่งนี้มากที่สุด ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ช่างไทยหล่อพระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ ๑-๕ รวมถึงรูปช้างเผือกและสัตว์ป่าสำคัญในป่าหิมพานต์ ประดิษฐานที่

พระพุทธชินราช (จำลอง) วัดเบญจมบพิตร
(อ้างอิง : วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร)

พระพุทธรูปนฤมิตธรรมโมภาส วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ
(อ้างอิง : มติชนออนไลน์)

ล ำ น

พระมณฑปวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และที่สำคัญคือ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธชินราชจำลอง ประดิษฐานในพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร รวมทั้งรวบรวมพระพุทธรูปที่งดงามจากวัดร้างในต่างจังหวัดและต่างประเทศมาไว้ที่วัดนี้ด้วย นอกจากนี้ยังมีการสร้างพระพุทธรูป ขึ้นใหม่คือ พระพุทธรูปนฤมิตธรรมโมภาส พระประธานวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ บางปะอิน ออยุธยา ฝีมือพระหัตถ์พระองค์เจ้าประดิษฐวรการ

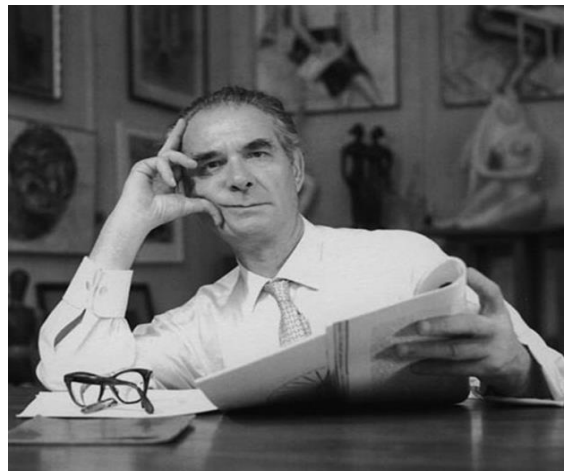

พระบรมรูปทรงม้า

(อ้างอิง : สำนักการวางผังและพัฒนาเมือง กรุงเทพมหานคร)

ส่วนงานที่ใช้ช่างและเทคโนโลยีแบบตะวันตกคือ การที่โปรดเกล้าฯ ให้ชาวฝรั่งเศสหล่อพระราชานุสาวรีย์ “พระบรมรูปทรงม้า” ไว้ที่ลานพระราชวังดุสิต ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ศิลปะตะวันตกเข้ามาสู่ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย และกำลังฝังรากลึกกลงไปในสังคม และวัฒนธรรมไทย การตกแต่งวังเจ้านาย อาคารราชการ อาคารพาณิชย์ สวนสาธารณะ และอาคารบ้านเรือนของคนสามัญ เริ่มตกแต่งงานจิตรกรรม และงานประติมากรรมภาพเหมือนมากขึ้น งานประติมากรรมไทยที่ทำขึ้น เพื่อศาสนา เช่น การสร้างศาสนสถาน ปั้นพระพุทธรูป ที่เคยกระทำกันมาก็ถึงจุดเสื่อมโทรมลง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงหันมาส่งเสริมศิลปะการช่างสมัยใหม่ โดยตั้งโรงเรียนเพาะช่างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ จัดสอน ศิลปะการช่างทั้งแบบตะวันตกและแบบไทย การสร้างงานศิลปะระดับชาติ ได้จ้าง

ฝรั่งมาออกแบบ ตกแต่งพระบรมมหาราชวัง หรือ พระที่นั่ง ทรงเห็นความจำเป็นที่ต้องใช้ช่างทำรูปปั้นต่าง ๆ เช่น เหยี่ยวตรา และอนุสาวรีย์ ซึ่งช่างไทยยังไม่ชำนาญงานภาพเหมือนขนาดใหญ่ จึงสั่งช่างปั้นมาจากประเทศอิตาลี ผู้ได้รับเลือกคือ ศาสตราจารย์ คอราโด เฟโรจี เข้ารับราชการเป็นประติมากร กรมศิลปากร กระทรวงวัง เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๔๖๖ ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้ศาสตราจารย์เฟโรจี เข้าไปปั้นพระบรมรูปของพระองค์โดยใกล้ชิด เป็นพระบรมรูปเท่าพระองค์จริง ปัจจุบันประดิษฐานในปราสาทเทพบิดร นับเป็นงานภาพเหมือนที่สำคัญในรัชกาลนี้ ต่อมาศาสตราจารย์เฟโรจี ได้โอนสัญชาติ และเปลี่ยนชื่อเป็นไทยว่า ศิลป์ พีระศรี ท่านผู้นี้ ต่อมามีความสำคัญต่อวงการศิลปกรรมไทยสมัยใหม่ทุกสาขาอย่างที่สุด

ศาสตราจารย์ คอราโด เฟโรจี (ศิลป์ พีระศรี)

(อ้างอิง : กรมศิลปากร)

สถาปัตยกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคปฏิรูปประเทศ

สมัยรัชกาลที่ ๔ สถาปนิกเจดีย
ทรงกลม เช่น วัดราชประดิษฐ์ ส่วนอาคาร
เริ่มสร้างเป็นตึกแบบยุโรป เช่น พระนครคีรี
ที่จังหวัดเพชรบุรี และตึกแถวร้านค้าของ
ประชาชนและพ่อค้าต่างชาติมีลักษณะเป็น
อาคารแบบซิโน-ยูโรเปียน ซึ่งผสมผสาน
วัฒนธรรมตะวันตกและตะวันออกไว้ด้วยกัน
โดยสร้างไว้ริมถนนตัดใหม่ คือ ถนนเจริญกรุง
ถนนบำรุงเมือง ในส่วนของการสร้างวัดและ
วังตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ มีทั้งการนำคตินิยม
ไทยแบบเก่ามาดัดแปลงให้เข้ากับตะวันตก
เช่น พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท วัดราชบพิธ
วัดเบญจมบพิตร หรือมีการก่อสร้างใน
รูปแบบตะวันตกทั้งหมด เช่น พระที่นั่ง
อัมพรสถาน พระที่นั่งอนันตสมาคม วัดนิเวศ

ธรรมประวัติ พระที่นั่งวโรภาสพิมาน ที่พระราชวังบางปะอิน รวมถึงสถานที่ราชการ เช่น กระทรวงกลาโหม
ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เรือนไทยเริ่มปรับปรุงรูปทรงแบบยุโรป เป็นเรือนไม้ ๒ ชั้น มีฝาดผนังปิดมิดชิด
หลังคาทรงปั้นหยา ทรงมนิลา มุงด้วยกระเบื้องว่าว ชายติดไม้ฉลุลาย (ลายขนมปังขิง) ตัวอย่างเรือนไม้ประยุกต์
ที่งดงามคือ พระที่นั่งวิมานเมฆ และพระที่นั่งอภิเชษฐาสวรรค์ ภายในพระราชวังดุสิต ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ก็ยังคง
นิยมสร้างพระราชวังในลักษณะเดียวกัน นอกจากตำหนักในพระราชวังสนามจันทร์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงโปรดฯ ให้สร้างอาคารแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกหลายแห่ง เช่น พระราชวังพญาไทเพื่อ

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระบรมมหาราชวัง
(อ้างอิง : สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๒)

ถนนเจริญกรุง พ.ศ. ๒๔๐๗
(อ้างอิง : กรมศิลปากร)

เป็นที่ประทับของสมเด็จพระศรีพัชริน
ทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพัน
ปีหลวง กลุ่มอาคารในโรงพยาบาล
จุฬาลงกรณ์ บ้านนรสิงห์ ที่สร้างขึ้นเพื่อ
พระราชทานแก่เจ้าพระยารามราฆพ
(หม่อมหลวงเพื่อ ฟังบุญ) และบ้านบรม
สินธุ์ เพื่อพระราชทานแก่ พระยาอนิรุทธิ์เท
วา (หม่อมหลวงฟื้น ฟังบุญ) รูปแบบ
สถาปัตยกรรมซึ่งแตกต่างจากยุคสมัยที่
ผ่านมา และนับเป็นรูปแบบตามพระราช
นิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว คือ การประยุกต์แบบจารีตเข้า
กับพื้นที่ใช้สอยแบบอาคารตะวันตก

ดังจะเห็นได้จากการสร้างอาคารในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ซึ่งปัจจุบันคือ โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย และ ตึกบัญชาการ โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันคือ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย
(อ้างอิง: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์)

จิตรกรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคปฏิรูปประเทศ

ผลงานจิตรกรรมฝาผนังโดย ชรวอินโข่ง

(อ้างอิง : วารสารวิจิตรศิลป์ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑)

ภาพโดย : สุรชัย จงจิตงาม มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ จิตรกรรมไทยเริ่มมีอิทธิพลของตะวันตก คือเขียนเป็นภาพสามมิติ มีการใช้แสง - เงา และทัศนวิสัยแสดงใกล้ - ไกล จิตรกรสำคัญ คือชรวอินโข่ง ซึ่งชรวอินโข่งนั้นได้รับการยกย่องนับถือว่าเป็นผู้เริ่มต้นงานจิตรกรรมสมัยใหม่ เพราะในงานจิตรกรรมของท่าน การแสดงอารมณ์ และบรรยากาศ เป็นการแสดงออกที่เป็นอิสระ และพ้นจากกฎเกณฑ์ของภาพเขียนแบบประเพณีโดยทั่วไป ผลงานของท่านแสดงออกถึงคุณค่าของงานจิตรกรรมซึ่งอยู่เหนือเหตุผลทางทฤษฎีในการเขียนภาพ

เป็นการชี้ทางให้ช่างเขียนยุคต่อ ๆ มาของไทย ได้มองเห็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ที่ไม่ซ้ำซาก ไม่ปิดกั้นความคิดของตนไว้กับรูปแบบทางศิลปะรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง อย่างเช่น การวาดภาพปริศนาธรรมที่วัดบรมนิวาส นอกจากนี้ในช่วงเวลานี้ยังริเริ่มการวาดภาพเหมือนของบุคคลต่าง ๆ

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการวาดภาพพระราชประวัติเขียนแบบจิตรกรรมประเพณีผสมกับทางตะวันตกและภาพเหมือนบุคคลไว้ที่ผนังพระที่นั่งทรงผนวช (ปัจจุบันอยู่ที่วัดเบญจมบพิตร) นอกจากนี้ รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้า ฯ ให้จิตรกรชาวยุโรปวาดพระบรมสาทิสลักษณ์พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ และพระบรมวงศานุวงศ์ที่สำคัญในรัชสมัยของพระองค์ ทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน ใส่กรอบประดิษฐานที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทและพระที่นั่งในพระราชวังต่าง ๆ การวาดภาพเหมือนและภาพทิวทัศน์ได้รับความนิยมแพร่หลาย

พระบรมสาทิสลักษณ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

(อ้างอิง : สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๑๓)

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนสอนศิลปะแบบใหม่ เช่น โรงเรียนเพาะช่าง โรงเรียนช่างศิลปะ ทำให้มีจิตรกรไทยที่มีความสามารถทั้งการวาดจิตรกรรมแบบไทยและสากล

โรงเรียนเพาะช่าง
(อ้างอิง : สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๑๖)

วรรณกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคปฏิรูปประเทศ

วรรณกรรมในสมัยนี้มีลักษณะ สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนา บ้านเมืองให้ทันสมัย เริ่มมีงานประพันธ์ ด้านร้อยแก้ว การจัดตั้งโรงพิมพ์หลวง เป็นผลทำให้วรรณกรรมทั้งเก่าและใหม่ แพร่ขยายไปสู่ประชาชนอย่างมากนับแต่ สมัยรัชกาลที่ ๕ ประกอบกับทางการมี นโยบายส่งเสริมการศึกษาในรูปแบบใหม่ แก่ประชาชน จึงทำให้มีการนำวิทยาการ ต่าง ๆ ของตะวันตกมาผสมผสานกับการ ประพันธ์ของไทย มีการจัดตั้งหอสมุด สำหรับพระนคร “หอพระสมุทวชิรญาณ” รวบรวมเอกสารสำคัญของชาติ มีผลงาน ที่สำคัญของ พระบาทสมเด็จพระจอม

หอพระสมุทวชิรญาณ
(อ้างอิง : กรมศิลปากร)

เกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ฯลฯ

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ นับเป็นยุคทองของงานวรรณกรรมแบบใหม่ ซึ่งในระยะนี้วรรณกรรมมีความเปลี่ยนแปลงไปทางตะวันตกมากขึ้น มีการจัดตั้งวรรณคดีสโมสร เพื่อควบคุมมาตรฐานของผลงาน นอกจากนี้ยังนิยมวรรณกรรมสั้นกุดที่แปลเป็นภาษาอังกฤษด้วย กล่าวได้ว่าวรรณคดีและวรรณกรรมปัจจุบันเริ่มต้นจาก สมัยนี้ โดยเฉพาะ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระปรีชาสามารถในกิจการด้านนี้อย่างยิ่ง จนได้รับการถวายสมญานามว่า “พระมหาธีรราชเจ้า” นอกจากนี้ยังมีผลงานของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ นายชิต บุรทัต พระราชนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนพิตยาหลงครุฑ เจ้าพระยาธรรมาศกดิ์มนตรี เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป